

A Somogyi-könyvtár polcairól

„Had mönnyön a víz!”

Mesterségek dicsérete: „A régi kútat elnézni csendbe...” címmel rendezte idei közös szakmatörténeti kiállítását a Csongrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, valamint a Somogyi-könyvtár. A kutakhoz és a felszínre törő vizekhez kapcsolódó könyvtári dokumentumok tárlatát muzeális öntöttvas kútfejek gazdagítják. A Dóm téri bibliotéka aulájában 2018. január 24-ig megtekinthető kiállítás ajánlójaként Tóth Ferenc kútásáról szóló tanulmányából szemezgetünk.

„A Maros kitűnő ivóvízzel látta el a várost, amelyet talicskákba rakott kantákkal hordtak. Az ásott kutak vizét – ha minőségben nem is vetekedett a folyóvízzel – ember, állat egyaránt fogyasztotta” – írja Anyag és technika Makó népi építkezésében című tanulmányának kútásáról szóló fejezetében Tóth Ferenc (a Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1976/77-1).

Az első katonai fölmérésben (1772) mintegy kétszáz gémeskút adatait jegyezték föl, 1791-től pedig, tűzvédelmi okból, kötelező jelleggel írták elő, hogy minden ház udvarán álljon ásott kút vagy víztároló. Ugyanakkor megtiltották, hogy „bárki a szomszédja kútját használja.”

Az ásott kutak történetét is összefoglalja a Mesterségek dicsérete: „A régi kútat elnézni csendbe...” című szakmatörténeti kiállítás, a Csongrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, valamint a Somogyi-könyvtár közös rendezésében. A régi könyvekből, folyóiratokból, fotókból és képeslapokból összeállított tárlat (amelynek címe Tóth Árpád A kút című verséből való) az általános ipartörténeti és néprajzi vonatkozások mellett ismerteti az alföldi artézi fúrások krónikáját, bemutatja Szeged díszkútjait, s a látogatók kalandozhatnak a felszínre törő vizek szimbolikájának világában is.

A kiállítást az Épületgépészeti Múzeum és a makói József Attila Múzeum gyűjteményéből származó öntöttvas kútfejek teszik még látványosabbá. A tárlat január 24-ig tekinthető meg a bibliotéka aulájában.

Az ásott kút legrégebbi típusa az egy szezonra szolgáló „gödörkút” – írja Tóth Ferenc. Az újjáépített változata a „rovásos”, vagy „fenyőfa kút”, amelyek oldalát vörösfenyő vagy tölgyfa pallókból rótták össze, „a vödörrel merített vizet kézből kézbe, láncban adogatták fel.”

A téglakutak már kerek kiképzést kaptak. Az ásást és építést egyetlen nap alatt kellett elvégezni, nehogy a kút oldala beomoljon. Elsőként deszkából henger alakú „árkust” készítettek, amelynek átmérője a kútnak felelt meg. A munkát irányító kútásó rövid nyelű rugós ásóval és lapáttal csigavonalban mélyítette a gödröt. Szemmérték szerint dolgozott, az átlót azért időnként mérőpálcával ellenőrizte.

A kút fölé csigával fölszerelt, háromlábú állvány került: a két „hajtó” ennek segítségével húzta föl a lentől kitermelt sárral-földdel megtöltött, negyven literes vödröket, amelyeket ugyancsak két „vödrös” ürített ki. Amikor elérték a talajvíz szintjét, a kútásó fölszólt a munkába bekapcsolódó „szivattyúsnak”: „had mönnyön a víz!”

Ekkor eresztették le az árkust, s kezdték dobálni a kútásónak a kút bélelésére szolgáló, vasas téglákat. Az árkus folyamatosan süllyedt mindaddig, amíg az ásást még biztonsággal lehetett végezni. A továbbiakban már kotróval, „bágerrel” mélyítették a kutat.

Íves kúttéglát az első világháború előtt kezdtek gyártani. A téglát idővel kiszorította a betongyűrű, amely Szabó Ferenc kútásó szerint a víz minőségét nem befolyásolja, ugyanis: „mindig arra igyekszünk, hogy alulról gyűjjön a víz, mert ha ódarrul gyűn, beiszapolódik a kút.”

Nyilas Péter

Kútásó állvány (1977)
(A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1976/77-1)